

**ความมั่นคงทางอาหารในมิติวัฒนธรรมของ  
กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์  
บ้านทิพูเย ตำบลชะแล อำเภอกองพะงุ้ม  
จังหวัดกาญจนบุรี**

Food Security in a Cultural Dimension  
of the Pwo Karen Ethnic Group in Ban Thiphuye,  
Chalae Sub-district, Thong Phaphum District,  
Kanchanaburi Province

นพรัตน์ ไชยชนะ และจักษุมลย์ วงษ์ท้าว  
Nobparat Chaichana and Jaksuman Wongtaw

สาขาวิชาการพัฒนารวมชน คณะมนุษยศาสตร์และ  
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี  
อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี 71190  
อีเมล: chimmanee2531@gmail.com

Community Development Program,  
Faculty of Humanities and Social Sciences,  
Kanchanaburi Rajabhat University 71190, Thailand  
E-mail: chimmanee2531@gmail.com



## บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารในมิติวัฒนธรรม บนความหลากหลายของทรัพยากรท้องถิ่น กับการทำการเกษตรในกรณีการทำข้าวไร่ บ้านทิพูเย ตำบลชะแล อำเภothongphaphumi จังหวัดกาญจนบุรี ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประยุกต์วิธีทางมานุษยวิทยา เก็บข้อมูลจากภาคสนามใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม พื้นที่ศึกษา ณ หมู่บ้านทิพูเย หมู่ที่ 3 ตำบลชะแล อำเภothongphaphumi จังหวัดกาญจนบุรี

ผลการวิจัยพบว่า “ทิพูเย” ตำบลชะแล อำเภothongphaphumi จังหวัดกาญจนบุรี มีกลุ่มชาติพันธุ์หลักเป็นชาวกะเหรี่ยงโปว์ (โพลว์) มีวิถีชีวิตเป็นสังคมเกษตรกรรมและหาของป่า ดำเนินชีวิตเรียบง่าย รักสงบ รักอิสระ สันโดษ พอใจในสิ่งที่มีอยู่ ยึดกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ ลักษณะ

สังคมทั่วไปเป็นการผลิตแบบยังชีพหาพืช ผัก จากแหล่งธรรมชาติ มาบริโภค ดำรงชีวิตจากการพึ่งพาอาศัยฐานทรัพยากรท้องถิ่น ด้วยการนำภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยึดกฎเกณฑ์ที่สัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรม ความเชื่อกับระบบเกษตร การทำไร่ข้าว สอดคล้องกับแนวคิดเกษตรกรรมแบบยั่งยืนหรือ เกษตรกรรมทางเลือก ที่ชุมชนสืบทอดมาอย่างยาวนานเป็นการ สร้างความยืดหยุ่น ให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาวะการณ์ที่ เปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร จาก ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้าน สามารถเข้าถึงอาหารได้เพียงพอ การดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย การปรับตัวพึ่งพาอาศัยฐานทรัพยากรท้องถิ่นด้วยการนำภูมิปัญญา ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รู้จักวิถีการปลูกพืชให้ ผสมผสานกับการดำเนินชีวิต สิ่งเหล่านี้เป็นคำตอบที่ชุมชนแห่งนี้ ยังคงมีรูปแบบวิถีชีวิตบนความหลากหลายที่มีอยู่ในชุมชน อย่างยั่งยืน

**คำสำคัญ:** กลุ่มชาติพันธุ์, ความมั่นคงทางอาหาร, เกะเหรี่ยงโปว์

## Abstract

The objective of this area-based study was to explore the way of life that affects food security in a cultural dimension of the Pwo Karen ethnic group in upland rice farming on diversities of local resources in Ban Thiphuye, Chalae Sub-district, Thong Pha Phum District, Kanchanaburi Province. This qualitative study

employed applied anthropological research methods in which field data were collected through semi-structured in-depth interviews, and participant and non-participant observations. The study area was Ban Thuphuye, Village No. 3, Chalae Sub-district, Thong Pha Phum District, Kanchanaburi Province, Thailand.

The study found that in “Thiphuye” village in Chalae Sub-district of Thong Pha Phum District, Kanchanaburi Province, the Po (Pwo) Karen ethnic group is the main group of people living there in an agricultural society. They gather forest products, live simple lives, love peace and freedom; they are satisfied with what they have; and they adhere to a kinship system. They gather plants and vegetables from natural sources for consumption; live their lives depending on local resource bases and utilize wisdom inherited from their ancestors. They also adhere to rules and regulations that are intertwined with rituals and beliefs. They have practiced upland rice farming which is in line with the concept of sustainable agriculture or alternative agriculture that has long been passed down in the community. This practice gives them flexibility and adaptability to the changing situations that bring about food security. The diversity of fertile natural resources enables this ethnic group to

have access to sufficient food. Their simple lifestyle, adaptability, dependency on local resource bases, inherited wisdoms, plantation ways are the major reasons that allow sustainability and diversity of the community.

**Keywords:** Ethnic group, Food security, Pwo Karen

## บทนำ

ประเทศไทยมีทรัพยากรอาหารที่สมบูรณ์มาตั้งแต่อดีต เนื่องจากสภาพที่ตั้งและภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตของพืช และสิ่งมีชีวิตชนิดต่าง ๆ ส่งผลให้มีความหลากหลายทางด้านอาหารตลอดทั้งปี (Lianchamrun & Others, 2005, pp. 64-65) อาหารจัดเป็นวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมมีการเปลี่ยนแปลงได้ การเปลี่ยนแปลงอาจมาจากภายในสังคมนั้นเอง หรืออาจจะมาจากการกระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมอื่น วัฒนธรรมอาหารเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่งมีการแลกเปลี่ยนและรับเอาจากวัฒนธรรมอื่น ก่อนให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันได้ง่ายขึ้น (Wisawa, 2006, p. 25)

การคำนึงถึงอาหารเป็นประเด็นที่ถูกมองข้ามมาลึกระยะอันเป็นผลมาจากการตัดทอนขั้นตอนและกระบวนการผลิตอาหารลงจนทำให้วิธีการสร้างสรรค์อาหารดูง่ายตาย ประกอบกับพลวัตการใช้ชีวิตที่รวดเร็วไม่เอื้อให้มนุษย์สังเกตหรือเรียนรู้เรื่องราวรอบตัวให้จับใจได้เหมือนเดิม มนุษย์ได้เริ่มสร้างวิธีการดำเนิน

ชีวิตรูปแบบใหม่ขึ้นมาซึ่งสนใจกระบวนการน้อยลง และให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ก่อนเสมอ จนวันนี้วิถีการบริโภคอาหารของมนุษย์จึงเน้นรูป รสชาติ รสนิยมนและความสะดวกรวดเร็ว เป็นลักษณะวัฒนธรรมอาหารสำเร็จรูปหรืออาหารจานด่วน (Fast Food) วิกฤตทางความคิดเช่นนี้ถือเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางอาหารโลกและจะคอยกัดกร่อนคุณค่าทุกมิติของอาหารที่ละน้อยโดยเฉพาะมิติทางวัฒนธรรม (Wongtaw, Chaichana & Chanrittisan, 2017, p. 1) การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพื้นที่ (Area-Based Research) โดยมีบ้านทิพูเย ตำบลชะแล อำเภothองพาวภูมิ จังหวัดกาญจนบุรีเป็นพื้นที่ศึกษา “ทิพูเย” เป็นภาษากะเหรี่ยงหมายถึงลำห้วยเล็กที่มีต้นเข้ขึ้นอยู่ มีเนื้อที่ประมาณ 173,017 ไร่ ใหญ่เป็นอันดับสองรองจากบ้านทุ่งเสือโตน เป็นชุมชนตั้งอยู่บนที่ราบบริเวณเทือกเขาพระฤาษีบ่อแร่ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาแหลม ห่างจากอำเภothองพาวภูมิประมาณ 35 กิโลเมตร มีกลุ่มชาติพันธุ์หลักเป็นชาวกะเหรี่ยงโปว์ วิถีชีวิตยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรมหาพืชอาหารจากแหล่งธรรมชาติ เช่น ริมห้วย ชายป่า เป็นต้น มาบริโภค ยังคงใช้สมุนไพรในการรักษาโรค และดำรงชีวิตเรียบง่าย รักสงบ รักอิสระ ลักษณะเด่นของพื้นที่คือการที่ชุมชนยังคงยึดอาชีพเกษตรกรรม ยังคงหาพืชอาหารท้องถิ่นมาบริโภคเป็นหลัก ดำรงชีวิตจากการพึ่งพาอาศัยฐานทรัพยากรท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญากะเหรี่ยง พื้นที่ลักษณะนี้ถือว่าเป็นแหล่งรวมของระบบสัญลักษณ์ชั้นดี

กรณีคนกะเหรี่ยงและชนเผ่าชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในป่าหรือมีความสัมพันธ์กับป่าต่างมีรูปแบบของความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของกันและ

กัน ความมั่นคงทางวิถีชีวิตที่มีโอกาสที่จะเลือกผลิตและใช้  
ทรัพยากรในชุมชนและเคยนำมาซึ่งความมั่นคงทางอาหารเริ่มถูกรุกรานจากมุมมองของคน จากกฎเกณฑ์และข้อบังคับต่าง ๆ  
ประเด็นความเป็นธรรมทางสังคมที่ไม่ใช่เพียงความเป็นธรรม  
ทางกฎหมายจึงเกิดขึ้น ข้อจำกัดด้านการทำมาหากินและวิถี  
ชีวิตความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนไป กลายเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อ  
ต่อชาวกะเหรี่ยงในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะวิถีการผลิตอาหาร  
ที่ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้เช่นในอดีต ข้อจำกัดที่เกิดจาก  
ขนาดพื้นที่ที่ทำมาหากิน สิทธิการเช่าป่า และขนาดของพื้นที่ป่าที่  
จำกัดลงเมื่อเทียบกับอดีต ผนวกกับการใช้ทรัพยากรในรูปแบบ  
ดั้งเดิม และความต้องการใช้จากคนในที่เพิ่มขึ้นและคนนอกที่  
มากขึ้น ดังนั้นด้วยพื้นที่ทรัพยากรที่จำกัดลงจึงเป็นปัญหาของ  
ความสมดุลระหว่างการผลิตและการใช้ซึ่งอาจนำมาซึ่งปัญหาด้าน  
ทรัพยากรในอนาคต (Charoenrat, 2013, p. 1) งานวิจัยชิ้นนี้มี  
วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตที่ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหาร  
ในมิติวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ ของการทำ  
การเกษตรในกรณีการทำข้าวไร่ บ้านทิพูเย ตำบลชะแล อำเภอบึง  
ทองพยุหะ จันทบุรี บนความหลากหลายของทรัพยากร  
ท้องถิ่น โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลวิถีการทำมาหากินของ  
กะเหรี่ยงโปว์ในมิติการทำข้าวไร่ ที่ส่งผลต่อความมั่นคงทาง  
อาหารในมิติวัฒนธรรม ดังนี้

สารานุกรมชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ กล่าวว่า กะเหรี่ยง  
เป็นชนชาติเก่าแก่ชนชาติหนึ่งที่มีวัฒนธรรมและภาษาเป็นของ  
ตนเอง กะเหรี่ยงมีรูปร่างหน้าตาคล้ายชนชาติไต สืบทอดตั้งแต่ผิว  
เหลืองจนถึงผิวสีน้ำตาลคล้ำ รูปร่างค่อนข้างเหลี่ยม หน้าแบน

จมูกแบนกว้าง มักไม่มีสันจมูกมีโหนกแก้มสูง ตาหิเล็กน้อย ส่วนใหญ่ผมสีดำเหี้ยมดตรง เส้นผมใหญ่และหนา บางคนผมหยักศก ได้มีการสันนิษฐานว่าชนชาติกะเหรี่ยงเดิมอาศัยอยู่ทางตะวันออกของทิเบตปัจจุบัน ต่อมาได้เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตประเทศจีน เมื่อประมาณปี ค.ศ.1276 ปีก่อนคริสตกาลแล้วในปี ค.ศ.751 ราชวงศ์จีนได้ส่งกองทัพเข้าตีชนชาตินี้จนแตกหนีลงมาตามลำน้ำโขงและสาละวิน แล้วเข้ามาตั้งรัฐขึ้น 2 รัฐ คือ รัฐกะยาของเผ่ากะเหรี่ยงแดง และรัฐกอดูเลขของเผ่ากะเหรี่ยงขาว (Diphadung & Khammueang 1997, p. 2) นอกจากนี้ ยังกระจายกันอยู่ในบริเวณตอนเหนือของพม่าแถบรัฐฉานตลอดมาจนถึงบริเวณชายแดนไทย - พม่า แนวเขาถนนธงชัย ตะนาวศรี จรดปากแม่น้ำกระบุรี จังหวัดระนอง กะเหรี่ยงอพยพเข้ามาในประเทศไทยหลายครั้ง ครั้งสำคัญ คือ การอพยพเข้ามาสมัยพระเจ้าอลองพญา (อองเจยะ) ทำสงครามกวาดล้างมอญ ซึ่งในเวลานั้นกะเหรี่ยงเป็นพันธมิตรกับมอญ และให้ความช่วยเหลือในการต่อสู้กับกองทัพพระเจ้าอลองพญา สงครามครั้งนั้นทำให้ ต้องอพยพเข้ามาประเทศไทย ครั้งใหญ่อีกครั้งในปี ค.ศ.1885 เมื่อจักรวรรดินิยมอังกฤษพยายามปราบปรามกะเหรี่ยงในปัจจุบันนี้ยังคงมีรัฐอิสระของกะเหรี่ยงอยู่ในประเทศสาธารณรัฐสหภาพ พม่า บริเวณที่เรียกว่ารัฐกะยา ของเผ่ากะเหรี่ยงแดง กะเหรี่ยงกลุ่มนี้ได้ทำการต่อสู้กับรัฐบาลทหารพม่ามาเป็นเวลานาน 37 ปี (1997) เพื่อเรียกร้องความเป็นเอกราช ภายใต้การนำของสภาปฏิวัติกะเหรี่ยง โดยการนำของกลุ่มประธานาธิบดีชอ เม เราะ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะตั้งรัฐอิสระของกะเหรี่ยงในนามของ “รัฐสหภาพกะเหรี่ยง” ส่วนความเป็นมาของกะเหรี่ยงใน

อำเภอสังขละบุรี อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี มีคำบอกเล่าสืบกันว่าเดิมกะเหรี่ยงบริเวณดังกล่าวอาศัยอยู่ที่บ้านเมกะวะ เขตมะละแหม่ง ประเทศพม่า ต่อมาในปี ค.ศ.1788 ได้เริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ห้วยของกะเลียว อำเภอสังขละบุรี และมีการอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนกระจายกันออกไปตามลำห้วย ลำธารจนจำนวนเพิ่มขึ้น (Rueang-ngam, 1990, p. 40)

ความมั่นคงทางอาหาร มีความหมายที่ครอบคลุมถึงการมีปริมาณอาหารเพื่อการบริโภคที่เพียงพอมีความหลากหลายของประเภทอาหาร อาหารมีความปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการ ทุกคนสามารถเข้าถึงอาหารได้ตลอดเวลาทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจอันเกิดจากระบบการกระจายอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม เมื่อพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เด่นชัดของความมั่นคงทางอาหาร คือ การมีปริมาณอาหารที่ไม่เพียงพอกับความต้องการสำหรับการบริโภคคนไม่สามารถเข้าถึงอาหารเพื่อนำมาบริโภคได้ การมีช่องว่างในการบริโภคอาหารเนื่องจากกระจายอาหาร ปัญหาด้านสุขภาพและโภชนาการ เป็นต้น (Maliphan, 2009, p. 3) แนวคิดความมั่นคงทางอาหารถูกพัฒนาขึ้นมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 และเป็นที่รู้จักกันมากจากการประชุมอาหารโลก (World Food Summit) ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี ในปี ค.ศ.1996 โดยให้ความสำคัญกับการให้ทุกคนเข้าถึงอาหารได้ตลอดเวลาทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจอย่างเพียงพอ ปลอดภัย และมีคุณค่าทางโภชนาการที่ตรงกับรสนิยมของตนเองเพื่อการมีชีวิตที่ดีและสุขภาพที่แข็งแรง นอกจากนี้องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization : FAO) ได้แบ่งความหมายด้านความมั่นคงทางอาหารออก

เป็น 4 มิติคือ 1) ความเพียงพอ (Availability) 2) การเข้าถึง (Access) 3) การใช้ประโยชน์ (Utilization) และ 4) เสถียรภาพ (Stability) (Sansoenchuchot, 2002, p. 46)

## สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านทิกุเย

หมู่บ้านทิกุเย “ทิกุเย” เป็นภาษากะเหรี่ยง หมายถึง ลำห้วยเล็ก ๆ ที่มีต้นเยขึ้นอยู่ หมู่บ้านทิกุเย<sup>1</sup> ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลชะแล อำเภอกองคา จังหัดกาญจนบุรี นายจองเผ่ ไทรสังขศิริ อายุ 66 ปี มัคทายกของชุมชน เล่าว่าหมู่บ้านทิกุเยในปัจจุบันเพิ่งมีการตั้งรกรากถาวรเมื่อประมาณ 54 ปีมานี้เอง โดยเริ่มต้นมีเพียงบ้านของบิดามัคทายกและญาติรวม 4 หลังคาเรือนเท่านั้น ต่อมาได้มีการย้ายมาอยู่อาศัยและทำกินเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนปัจจุบันหมู่บ้านทิกุเย มีประชากรตามหลักฐานทะเบียนราษฎร จำนวน 61 หลังคาเรือน 67 ครอบครัว 335 คน ชาย 178 คน หญิง 157 คนชุมชนของคนกะเหรี่ยงในแถบตำบลชะแลก็เช่นกันจะตั้งบ้านเรือนอยู่จุดใดจุดหนึ่งเป็นเวลาประมาณ 2 - 5 ปี แล้วย้ายไปอยู่จุดอื่นวนเวียนอยู่ในป่าแถบตำบลชะแลและอาจจะย้ายกลับมาอยู่ ณ จุดเดิมอีกทีก็ได้ จุดที่เคยเป็นหมู่บ้าน

---

1 ต้นเย คือต้นเต้าร้าง เป็นพืชที่ขึ้นอยู่ตามริมห้วยในป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งแต่เดิมลำห้วยทิกุเยมีต้นเยขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก การเรียกชื่อสถานที่ต่าง ๆ ของคนกะเหรี่ยง จะเรียกชื่อตามลักษณะทางภูมิศาสตร์และลักษณะเด่นของพืชและระบบนิเวศน์ในแต่ละแห่ง เช่นน้ำตกโปตาน่า คือมีต้นโปตาน่าขึ้นอยู่ ห้วยแห่งสะทู้ หมายถึง ห้วยมะไฟ เป็นต้น

เก่าของคนกะเหรี่ยงในแถบนี้ เช่น บริเวณที่ตั้งหน่วยอุทยานแห่งชาติโปตาน่า, หน่วยห้วยยาง, ที่ตั้งหน่วย กจ.4 (เดิมเป็นหมู่บ้านตะเหราะเก้), บริเวณหมู่ที่ 7 บ้านชะอี, บ้านห้วยเสือ บางแห่งปัจจุบันเป็นป่าไม่มีหมู่บ้านแล้วหลักฐานที่แสดงว่าเคยเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยง ก็คือต้นไม้ยืนต้นที่ชาวบ้านปลูกไว้ เช่น ชนุน มะพร้าว และคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ เช่น หมู่บ้านแห่งกะ ซึ่ง เป็นหมู่บ้านที่มีช้างเผือกแล้วได้นำไปถวายรัชกาลที่ 5 ในคราวเสด็จประพาสไทรโยค ปัจจุบันหมู่บ้านแห่งกะเดิมไม่มีแล้วกลายเป็นป่า ชาวบ้านได้ย้ายมาอยู่ที่บ้านคลีตึบ (ทุ่งเสือโทน) ในปัจจุบันสำหรับบริเวณหมู่บ้านทิพเยนี้ชาวกะเหรี่ยงได้เคยย้ายวนกลับมาตั้งหมู่บ้านทำมาหากินแล้ว 3 รอบ ก่อนที่จะมีการตั้งเป็นหมู่บ้านถาวรในปัจจุบันจากการสำรวจวิถีวัฒนธรรม ประเพณีปฏิบัติการ วัฒนธรรมในการพิทักษ์อาหารของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในชุมชนทิพเย ตำบลชะแล อำเภอดงพญาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรีนั้น กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงยังมีวิถีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย บริโภคอาหารแบบเดิม อาจมีวัฒนธรรมข้างนอกเข้ามากลืนกลายแต่วิถีความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงก็ยังคงมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น (Chaichana, 2016, p. 276)

ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีการใช้และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและยังคงพึ่งพาอาศัยอยู่ในวิถีชีวิต ความคิดความเชื่อของชาวบ้าน การล่าสัตว์จะล่าเพียงแค่พอเป็นอาหารบริโภคเท่านั้น มีการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รู้จักวิธีการปลูกพืชให้ผสมผสานกับการดำเนินชีวิต เช่น วิธีการปลูกข้าวไร่ การหว่านเมล็ดผักชนิดต่าง ๆ วิธีการเก็บเมล็ดพันธุ์ เพื่อไว้ใช้เพาะปลูกในปีถัดไป เรียนรู้

วิธีการปลูกพืชให้ผสมผสานกับการดำเนินชีวิต เช่น วิธีการปลูกข้าวไร่ การทรวนเมล็ดพืชชนิดต่าง ๆ ระบบการทำการเกษตรของชาวกะเหรี่ยงที่สัมพันธ์ก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในมิติวัฒนธรรมในเรื่องการทำข้าวไร่ มีข้อค้นพบดังนี้

## จุดเริ่มต้นความสัมพันธ์คนกับป่าในอดีต :

### การปลูกข้าวไร่

การปลูกข้าวไร่เป็นวิถีการเกษตรกรรมที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงชุมชนบ้านทิพuye ที่ยึดกับวิถีความเชื่อและพิธีกรรมที่สอดคล้องกับการใช้ทรัพยากรมาตั้งแต่ต้นดำรงอยู่ ดังนั้นจึงมีขั้นตอนดังนี้

#### 1. การสำรวจพื้นที่ทำข้าวไร่

การสำรวจพื้นที่ไร่ ปกติจะทำในช่วงเดือน ปลายธันวาคม - มกราคม โดยพื้นที่ในการเลือกไร่จะต้องมีห้วย พรุ หนอง อยู่ใกล้ ๆ ลักษณะของพื้นที่ต้องมีน้ำท่วมขัง พื้นที่ในลักษณะหลังเต่า มีเสียงกัง หากเลือกพื้นที่ลักษณะนี้เป็นพื้นที่ทำไร่ เชื่อว่าจะทำให้ไม่สบาย ทำมาหาไม่ได้ ดังคำกล่าว

“พอถึงช่วง มกราคม กะเหรี่ยงก็จะสำรวจพื้นที่ในการทำไร่ข้าว ข้าวเป็นชีวิตกะเหรี่ยง เพราะข้าวคือสิ่งสำคัญที่เราต้องดูแล และต้องทำทุก ๆ ปี” (Kriangsae-nphu, 2016, January 6).

“การเลือกพื้นที่ทำไร่ มีความสำคัญมาก ไร่ข้าว

จะดีไม่ดี ขึ้นอยู่กับเจ้าที่ ที่จะทำให้เรามีกิน ไปตลอดปี”  
(Choksuriwong, 2016, May 9).

## 2. การเตรียมพื้นที่ - การถางป่า - การจุดไฟ

หลังจากมีการสำรวจพื้นที่ทำไร่ข้าวแล้ว กระเหรี่ยงจะมีการเริ่มฟันไร่ คือ การตัดไม้และกำจัดพืชต่าง ๆ ให้ง่ายกับการเผาไร้ ถ้าเป็นไม้ใหญ่จะตัดบริเวณที่เป็นไม้เนื้ออ่อน สูงจากพื้นดินขึ้นมา ถ้าเป็นกอไผ่จะตัดให้ใกล้พื้นดินเพื่อความปลอดภัยเวลาเผา โดยปกติฤดูกาลเตรียมพื้นที่จะอยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ก่อนจุดไฟจะมีการเคาะไม้ไฟแห้ง 3 ครั้ง เคาะดิน 3 ครั้ง ส่งเสียงบอกเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา สัตว์ใหญ่ สัตว์เล็ก ออกจากพื้นที่ และดูทิศทางของลมจากทิศไหนไปทิศไหนโดยใช้คว้นบุหรีแล้วลงมือเผาหลังจากเผาไร้เสร็จจะทำสัญลักษณ์แสดงความเป็นเจ้าของอีกครั้ง หลักคิดนี้สอดคล้องกับเรื่องความปลอดภัยเป็นการให้สัญญาณในการบอกพื้นที่ใกล้เคียง ว่าจะมีการเผาไร้ให้ช่วยกันระมัดระวังไฟที่จะลามไปที่อื่น ดังคำกล่าว

“เราจำได้ว่า เวลาจะทำไร่ข้าว จะต้องมีการเสี่ยงทาย ว่าสามารถทำได้หรือป่าว โดยใช้ไม้ไฟในการเอามาเสี่ยงทาย ส่วนใหญ่จะฟังเจ้าที่ เจ้าที่ในการเลือกที่ทำไร่ข้าว แต่ปัจจุบัน ไม่สามารถทำได้แล้ว เพราะว่าไม่มีป่าให้เราทำ ไปบุกรุกเขาก็จับเอา” (Sangsukhum, 2016, May 9).

“การได้พื้นที่มาทำไร่ ไม่ใช่ว่าจะเสร็จทำได้เลย

ต้องมี วิธีการอีกหลายอย่าง หนึ่งในนี้ก็คือการเคาะดิน เคาะหิน เคาะไม้ให้ดัง ๆ จะได้ส่งเสียงให้เจ้าที่เจ้าทางรู้ และสัตว์ในพื้นที่ยี่” (Phimphila, 2016, February 13).

### 3. การรื้อไร่-ตายหญ้า

วัตถุประสงค์ของการรื้อไร่ ก็เพื่อเผาเศษที่ยังไหม้ไม่หมดจากการเตรียมพื้นที่ ซึ่งจะทำในช่วงเดือน เมษายน เป็นต้น ไปจนถึงเดือน มิถุนายน ระยะเวลาดังกล่าวจะทำไปพร้อมกับการตายหญ้า และมีกิจกรรมที่ทำเพิ่มเติม คือ สร้างกระท่อมไว้พักผ่อน ส่วนการตายหญ้าจะทำอย่างต่อเนื่องเพื่อเตรียมพื้นที่สำหรับการหยอดข้าว ช่วงเวลาดังกล่าวเริ่มมีฝนตกบ้าง ชาวกะเหรี่ยงเริ่มปลูกพืช ผักที่ปลูกเป็นตระกูลถั่ว บวบ มัน และดอกไม้ใช้สำหรับพิธีกรรม ดาวเรือง หงอนไก่ สะท้อนให้เห็นแนวคิด คือ การไม่ทำลายระบบนิเวศ ไม่ใช่วิธีการกำจัดศัตรูพืชแบบการฆ่า แต่แบ่งกันกินทำให้ไม่ทำลายระบบนิเวศ ทำให้สัตว์มีความหลากหลายในระบบนิเวศของไร่ข้าว นอกจากนั้นการปลูกผักไว้กินระหว่างทำนอยุ่ในไร่ สามารถเก็บผักกลับไปกินที่บ้านได้ด้วยการทำไร่ครั้งเดียวแต่มีประโยชน์หลายอย่าง ดังคำกล่าว

“การรื้อไร่ ทำเพื่อตัดไม้ เล็กไม้ใหญ่ เพื่อจะได้ปลูกข้าวได้ หลังจากนั้น เราก็ทำการตายหญ้าพร้อม ๆ กับการปลูกผัก หรือดอกไม้ เพื่อจะได้เอามาใช้ในการไหว้เจ้าที่และไว้สำหรับกินด้วย” (Kriangsraenphu, 2016, January 6).

“ปกติหลังจากการเผาไร่ เราก็ต้องมาดูแลต่อ คือ การรื้อไร่ เอาเศษเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เหลือจากการเผาไร่ มาเผาใหม่อีกรอบ และดูแลไม่ให้หญ้าขึ้น ปลูกผักไว้ ๆ รอบ ๆ ไร่” (Kritsana, 2016, February 13).

#### 4. การหยอดข้าว: ช่วงเวลาสำคัญ

เมื่อเข้าเดือนมิถุนายน ก่อนหยอดข้าวทำพิธี “บ๊อชีเบาะ” เพื่ออธิบายให้เจ้าที่ดูแลไร่ผืนนี้ ให้ข้าวได้ดี ไม่มีสัตว์รบกวน วิธีการทำโดย ขุดหลุมเพื่อหยอดข้าว 9 หลุม เอาพันธุ์ข้าวที่อยู่ในห่อที่เตรียมมาหยอดลงในหลุม หลังจากนั้นจึงหยอดข้าวไร่จนเสร็จทั้งผืน ดังคำกล่าว

“เราคิดว่าสนุกมากนะ ช่วงการหยอดข้าว เพราะว่าทำกันเกือบทุกวัน และช่วย ๆ กันด้วย” (Phimphila, 2016, February 13).

“ช่วงนี้พ่อจะเป็นคนทำพิธี แต่พ่อก็ไม่อยู่แล้ว สามี เป็นคนทำแทน และก็ช่วยกันหยอดหมดทุกหลุม ที่ขุดจนเสร็จ” (Saisangkhakhiri, 2016, February 13).

หลังจากการหยอดข้าวไร่หมดทั้งผืนแล้ว ก็มีการดูแล ภายหลังการรอบไร่ จนถึงช่วงข้าวตั้งท้อง ดังนั้นการตายหญากรอบไร่ เป็นการป้องกันศัตรูพืชมารบกวนข้าวในไร่ โดยวิธีการไล่สัตว์มีหลายวิธี เช่น ทำหุ่นไว้เพื่อไล่สัตว์ ผูกผ้าสีแดง ดังคำกล่าว

“เราใช้วิธีการไล่สิ่งต่าง ๆ ไม่ให้สัตว์เข้ามา  
รบกวน ก็ทำให้มันตกใจ ทำหุ่น หรือเอาผ้าสีแดงไปผูก  
ไว้ ทำสัญลักษณ์เขากลัว ก็พอช่วยได้บ้าง” (Kriangsae-  
nphu, 2016, January 6).

## **5. เกี้ยวข้าว – ฟาดข้าว: ช่วงเวลาแห่งความสุข**

หลังจากดูแลเอาใจใส่มาตลอดระยะเวลา 4 เดือน ซึ่ง  
จะอยู่ในช่วงเดือน ตุลาคม - ธันวาคม โดยประมาณ ข้าวในไร่ก็  
ทยอยสุกจนเหลือง การเกี่ยวข้าวจึงเริ่มต้นขึ้น ก่อนเก็บเกี่ยวข้าว  
ต้องมีพิธีกรรมที่จะขอไม่ให้ฝนตกก่อน จากการที่ชุมชนปลูกข้าว  
ด้วยพันธุ์ที่หลากหลาย (ท้องถิ่น) จึงทยอยเก็บจากแปลงที่สูง  
ก่อน ซึ่งในช่วงการเก็บเกี่ยวนิยมการลงแขกเอาแรงช่วยเหลือกัน  
ทั้งเกี่ยวข้าวและฟาดข้าว และถือเป็นช่วงที่คนในชุมชนมีความสุข  
สนุกสนาน ดังคำกล่าว

“ทุกคนต้องมาช่วยกันเก็บ เอาแรงช่วยกัน ไป  
ไร่คนนั้น คนนี้” (Kriangsae-nphu, 2016, January 6).

“ปกติ นอกจากจะช่วยกันในครอบครัวแล้ว พวก  
เราคนกะเหรี่ยงก็จะช่วยกันทุกครอบครัวเลย ถือว่าสนุก  
เลยทีเดียว” (Phimphila, 2016, February 13).

## **6. พิธีกินข้าวใหม่: การคัดเลือกและเก็บรักษาพันธุ์ข้าว**

หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จ ต้องชวนเพื่อนบ้าน หรือญาติ

พี่น้องมาร่วมกินข้าวใหม่ หรือจะเรียกว่า “ประเพณีกินข้าวใหม่” ทุกบ้านต้องทำหมด ซึ่งหากไม่มีการกินข้าวใหม่ก่อน จะทำการเพาะปลูกในปีต่อไปไม่ได้ การกินข้าวใหม่จะทำในวันอาทิตย์ เพราะจะทำให้ข้าวหมดข้า แรงงานในครัวเรือนจะช่วยกันเตรียมข้าวเตรียมแกง ก่อนกินข้าวนำอุปกรณ์ที่ใช้ทำการเกษตรทั้งหมดมาวางรวมกัน การกินข้าวจะต้องกินใกล้กับอุปกรณ์การปลูกข้าวด้วย ซึ่งสาระสำคัญอยู่ที่ว่า เครื่องมือเหล่านี้เป็นการนำมาตรวจสอบ ซ่อมแซม และทำความสะอาดเครื่องมือให้เรียบร้อย หลังเสร็จพิธีสามารถเก็บไว้ได้อย่างเป็นที่เป็นทาง ดังคำกล่าว

“พอเก็บเกี่ยวเสร็จ ผ่านพิธีช่วงการกินข้าวใหม่แล้ว ก็ต้องเก็บเมล็ดพันธุ์ใช้ในปีต่อไปด้วย เพราะจะได้เป็นพันธุ์ ไม่ต้องไปซื้อของคนอื่นๆ” (Saisangkhla-kh-iri, 2016, February 13).

ข้าวที่เก็บเกี่ยวจะถูกแบ่งออกเป็น 4 ส่วน คือ ไว้ทำพันธุ์ ไว้กินในครอบครัว ทำบุญ และเลี้ยงแขกผู้มาเยือน แสดงถึงการจัดสรรปันส่วนที่ชัดเจนแบบแนวคิดทางการพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะการเก็บพันธุ์ข้าวไว้เองเป็นการลดความเสี่ยงที่จะไม่มีพันธุ์ปลูกในฤดูกาลต่อไป และยังเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวท้องถิ่นไปในตัว นอกจากนี้การจัดสรรการใช้ประโยชน์จากข้าวยังสะท้อนถึงแนวคิดที่คำนึงถึงความเป็นส่วนรวมและความมีน้ำใจอาทรเป็นมิตรต่อผู้อื่น (Sirisai, & Others, 2012, p. 113) ความสัมพันธ์ดังกล่าวในระบบการเกษตร กรณีศึกษาการทำข้าวไร่ จะเห็นว่าชุมชนบ้านทิพบุเย มีวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีการทำ

การเกษตรที่สอดคล้องกับแนวคิดการเกษตรแบบยั่งยืน

## การถ่ายโอนความรู้ด้านอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์ กะเหรี่ยงโปว์ บ้านทิพuye

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ บ้านทิพuyeมีการถ่ายโอนความรู้เกี่ยวกับแหล่งอาหาร การหาอาหาร การผลิตอาหาร ไปจนถึงการประกอบอาหาร จากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นถัดไป โดยสมาชิกใหม่ในสังคมจะเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเป็นหลัก โดยถูกฝึกให้ทำงานจริงตั้งแต่เด็ก ๆ ร่วมกับพ่อแม่ เครือญาติ และคนในชุมชน จนเกิดเป็นประสบการณ์ติดตัวและส่งต่อองค์ความรู้ดังกล่าวไปยังลูกหลานสืบไป ทำให้องค์ความรู้และภูมิปัญญาเกี่ยวกับอาหารยังคงอยู่คู่ชุมชนให้คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพได้ อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่ามาสู่ความมั่นคงทางอาหาร

การถ่ายโอนความรู้ด้านอาหารนี้เป็นหนึ่งในกรอบแนวคิดด้านความมั่นคงทางอาหารในมิติวัฒนธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้และถ่ายโอนวิธีการ ความรู้ ภาษา พิธีกรรม การเดินรำ การสวดมนต์ การเล่าประวัติศาสตร์ เรื่องราวและเพลงที่เกี่ยวข้องกับอาหารดั้งเดิม และการปฏิบัติอย่างพอเพียง และการสืบทอดการใช้อาหารดั้งเดิมในมือประจำวัน รวมถึงพิธีกรรมหรือวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น กรณีความรู้เกี่ยวกับอาหาร แหล่งอาหารและวิธีการหาอาหาร กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์บ้านทิพuyeจะมีวิถีชีวิตพึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติมาตั้งแต่อดีต โดยจะมีการออกไปหาของป่าล่าสัตว์เพื่อหาวัตถุดิบมาประกอบอาหาร กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์บ้านทิพuyeได้รับการถ่ายโอนความรู้เกี่ยวกับประเภทและชนิดของอาหารว่าอะไรบริโภคได้ อะไรที่เป็นอันตราย แหล่ง

อาหารแต่ละชนิดอยู่บริเวณใดบ้าง ตลอดทั้งวิธีการได้มาซึ่งอาหารนั้นต้องทำอะไร ใช้เครื่องมืออะไรจากผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า จากคนในครอบครัว เครือญาติ เพื่อน และคนอื่น ๆ ในหมู่บ้าน ผ่านการปฏิบัติการจริง การที่จะได้วัตถุดิบมาประกอบอาหารนั้นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์บ้านทิพยูจะต้องเรียนรู้วิธีการเก็บหาอาหารซึ่งจะแตกต่างกันตามแหล่งอาหาร สามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

แหล่งอาหารที่อยู่ในป่าลึก วัตถุดิบที่อยู่ในป่าลึกอย่างสัตว์ป่าและพืชผักตลอดทั้งสมุนไพรกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์บ้านทิพยูจะต้องเข้าป่าไปเก็บวัตถุดิบเหล่านั้น การเข้าป่าลึกไปเก็บหาอาหารเป็นหน้าที่ของผู้ชาย โดยจะเข้าไปเป็นกลุ่ม ๆ ละ 5-15 คน ซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มเครือญาติ กลุ่มเพื่อน หรือคนที่อยู่ในหมู่บ้านคนอื่น ๆ ที่มีความประสงค์จะเข้าไปหาของป่าในช่วงเวลาเดียวกันก็จะรวมตัวกันเพื่อเข้าไปในป่าพร้อม ๆ กัน ในกลุ่มหนึ่ง ๆ จะประกอบไปด้วยผู้ชายที่มีช่วงอายุที่แตกต่างหลากหลาย ทั้งเด็กผู้ชาย วัยรุ่น วัยกลางคน ไปจนกระทั่งผู้อาวุโสที่พอมีกำลัง ในหนึ่งกลุ่มจะประกอบไปด้วยผู้นำซึ่งเป็นผู้อาวุโส หรือผู้ที่มีประสบการณ์ในการเข้าป่ามากที่สุด สมาชิกกลุ่มที่มีประสบการณ์น้อย หรือไม่เคยเข้าป่ามาก่อน ก็จะอาศัยเรียนรู้จากคนอื่นในกลุ่มที่มีความรู้ความชำนาญมากกว่า คนที่มีความรู้และประสบการณ์มากกว่าจะคอยให้คำแนะนำต่าง ๆ ตั้งแต่การเตรียมตัว การประกอบพิธีกรรมก่อนเข้าป่า ข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติต่าง ๆ ชั่วคราว เกรียงแสนภู อดีตกำนันตำบลชะแล เล่าว่า

“ตอนเป็นหนุ่มรุ่น ๆ เข้าป่าไปหาของป่ากับพรรค

พวกประจำ แต่ก่อนสัตว์ป่ามันเยอะ ทั้งเสือทั้งช้างก็มีไปก็ไปกันทีหลาย ๆ คน เป็นลึบกว่าคนนั่นแหละ ตอนแรกเข้าไปก็ไม่รู้อะไร พวกที่ไปด้วยกันก็จะคอยบอกว่า จะต้องทำยังไง โอ้ยไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ นะเข้าป่ามันอันตราย ทั้งสัตว์ร้ายทั้งผีป่าเราต้องทำให้ถูก ปวดฉี่นี่อย่าไปฉี่ส้มลี สุ่มห่านะเจอผีป่าไม่พอใจเสียสติไปเลยก็มีเวลาจะกินข้าว ต้องแบ่งข้าวส่วนหนึ่งให้ผีป่ากินก่อน” (Kriangsapenphu, 2016, January 6).

แหล่งอาหารที่อยู่ใกล้ชุมชน เช่น ลำห้วย ป่าใกล้ ๆ ที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน คนที่ออกไปเก็บหาอาหารก็จะมีตั้งแต่เด็ก ๆ ผู้หญิงและผู้ชาย ชาวทิพูเยจะเรียนรู้ถึงพืชผักแต่ละชนิดอะไรกินได้ อะไรที่เป็นพิษ จากพ่อแม่และเครือญาติ เด็กผู้หญิงเล็ก ๆ ก็เริ่มออกไปหาเก็บผักตามลำห้วยกับแม่ เด็กผู้ชายจะเรียนรู้การจับปลา ล่าสัตว์ขนาดเล็ก

“ออกไปหาเก็บผักตามลำห้วยแต่เล็ก ๆ ไปกับแม่บ้าง ไปกับเพื่อนบ้าง หลัง ๆ ไปคนเดียวก็มี แรก ๆ แม่ก็จะคอยบอกว่าให้ เก็บผักนั้นผักนี้หลังนี้ก็อยากก็ไปเก็บเอง พวกผักกูด ผักหนาม อร่อยไปเรื่อยแหละ มีลูกมีหลานก็พาไป มันไม่มีใครดูก็ต้องเอาไปด้วย” (Saisangkhakhiri, 2016, February 13).

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารของหมู่บ้านทิพูเยมี 2 มิติหลัก ๆ คือมิติ

ของตัวบทกฎหมายของภาครัฐ อย่าง พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ ซึ่งทำให้ชาวทิพูเยเข้าถึงแหล่งอาหารตามธรรมชาติลดลง ชาวบ้านปรับตัวโดยการปฏิบัติตามข้อกำหนดอย่างเคร่งครัด แม้จะเข้าไปหาของป่าล่าสัตว์น้อยลงไปมาก แต่ก็มีแหล่งอาหารอื่นๆ ไร่ข้าว และรอบ ๆ บ้านเรือนที่อยู่อาศัยที่ปลูกพืชผักต่าง ๆ ไว้อย่างมากมาย และมีแหล่งอาหารจากตลาด และรถขายกับข้าวที่หมุนเวียนเข้ามาเป็นประจำ เมนูอาหารก็เปลี่ยนไปตามวัตถุดิบที่มี แต่ชาวบ้านก็บอกว่าอาหารบางอย่างถ้าอยากกินจริง ๆ ก็ยังคงมีการเข้าไปหาวัตถุดิบในป่าแต่ก็ไม่บ่อยครั้งดังเช่นอดีต

นอกจากนี้อีกมิติหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงโดยมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจ รูปแบบของการผลิตได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตในทิศทางที่มีความสัมพันธ์กับกลไกระบบตลาด ทุนนิยมมากขึ้น มีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจทุนนิยมขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาระบบเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพดั้งเดิมของชุมชนไว้ได้เช่นกัน ปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนทิพูเยส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญกับการผลิตเพื่อยังชีพค่อนข้างสูง จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าบ้านทุกครอบครัวมีข้าวไว้บริโภคภายในบ้านนั้นแสดงให้เห็นว่าเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ ซึ่งก็จัดอยู่ในประเด็นอาหารที่มีความมั่นคงที่มีอยู่ตลอด นอกจากนี้ยังมีปัจจัยทางด้านการคมนาคมที่สะดวกสบายขึ้นทำให้มีรถขายอาหารและวัตถุดิบในการประกอบอาหารเข้ามาในชุมชน ส่งผลให้วัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอาหารเปลี่ยนแปลงไปดังกล่าวข้างต้น แต่วิถีดังกล่าวก็สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสมาชิกรุ่นใหม่ในสังคมที่มักจะประกอบอาชีพรับจ้าง หรือทำไร่เชิงเดี่ยวที่ไม่มีเวลาในการออกหาอาหารตามธรรมชาติ หรือผลิตอาหารไว้บริโภคเองมากนัก

## กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์กับการธำรงรักษาฐาน ทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อความมั่นคงทางอาหาร

หมู่บ้านทิพเย ตำบลละแล อำเภอลำปาง จังหวัด  
กาญจนบุรี มีกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลัก  
ที่อาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้ “ทิพเย” ตำบลละแล อำเภอลำปาง จังหวัด  
กาญจนบุรี ชาวกะเหรี่ยงโปว์มีวิถีชีวิตเป็นสังคมเกษตรกรรม  
และหาของป่า ดำเนินชีวิตเรียบง่าย รักสงบ รักอิสระ สันโดษ  
พอใจในสิ่งที่มีอยู่ ยึดกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระบบเครือญาติ วิถี  
ชีวิตยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรมหาพืช ผัก จากแหล่งธรรมชาติ  
มาบริโภค ดำรงชีวิตจากการพึ่งพาอาศัยฐานทรัพยากรท้องถิ่น ส่งผล  
ต่อความมั่นคงทางอาหารในชุมชนแห่งนี้ โดยวิถีชีวิตของ  
ชาวกะเหรี่ยง ณ ชุมชนแห่งนี้ ได้แก่ การทำไร่ การทำสวน มีรูปแบบ  
การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ค้นพบในการทำมาหากิน ทรัพยากร  
สมบัติที่ล้ำค่าที่สุดที่บรรพบุรุษส่งมอบให้กับคนรุ่นต่อ ๆ มา ซึ่งเป็น  
ภูมิปัญญาในการทำมาหากิน พึ่งพิงธรรมชาติ ป่าเขา ไปพร้อมกับการ  
ดูแล ฟื้นฟูให้มีความอุดมสมบูรณ์สอดคล้องกับงานวิจัยของ  
Raksachat (2002, p.115) และ Sansoenchuchot (2002, p. 210) กล่าวว่า  
วิถีชีวิตของคนชายขอบ มีการผลิตข้าวให้เพียงพอต่อการบริโภคภายในครัวเรือนตลอดทั้งปี โดยมีแบบแผน  
ของการผลิตข้าวให้พอเพียง ได้แก่ การนำภูมิปัญญาเดิมของ  
บรรพบุรุษตนเองกลับมาใช้ใหม่ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสามารถ  
สร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชุมชนรวมทั้งชุมชนเองจะต้อง  
อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการฐานทรัพยากร  
ร่วมกัน นอกจากนี้ประเด็นดังกล่าวถึงแม้ว่าชุมชนแห่งนี้จะเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้จะเห็นว่า

ชุมชนบ้านไร่ป่า ชาวบ้านสามารถเลือกพื้นที่ทำไร่ เลือกพันธุ์กรรมพืชที่เหมาะสมกับสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดิน และสามารถเลือกช่วงเวลาในการทำการเพาะปลูกที่เหมาะสมกับสภาพอากาศ ผ่านการจัดวางระบบกฎเกณฑ์ในการจัดความสัมพันธ์ การทำไร่หมุนเวียนของชุมชน ซึ่งแสดงออกในรูปของสิทธิ ที่สำคัญคือสิทธิในที่ดินทำกิน เช่น อำนาจเหนือพื้นที่ทำไร่ โดยในอดีตเชื่อว่าผีเป็นเจ้าของที่ดิน หรือที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์รวมของชุมชน

พื้นที่ชุมชนบ้านทิพเย มีลักษณะทางกายภาพเต็มไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ และหลากหลายทำให้วิถีชีวิตของชุมชนมีความผูกพันกับธรรมชาติและทรัพยากรสูง ประกอบกับจำนวนประชากรส่วนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ทำให้แนวคิดเรื่อง “การอยู่ร่วมกับป่า” ปรากฏขึ้นมาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโบว์มีวิถีชีวิตเป็นสังคมเกษตรกรรมและหาของป่า ความเชื่อในระบบข้าวไร่ หรือระบบการทำการเกษตรของชาวกะเหรี่ยง มีความเชื่อในวิถีการดำรงชีวิตของระบบการทำการเกษตรที่สอดคล้องกับเกษตรยั่งยืน ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นรูปแบบการทำการเกษตรที่นำมาซึ่งการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยเฉพาะในครัวเรือน มีความสอดคล้องกับระบบนิเวศ มีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ มีการฟื้นฟูดูแลทรัพยากรธรรมชาติให้มีสภาพที่สมบูรณ์ รวมทั้งดูแลระบบนิเวศในองค์รวมไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ สามารถทำการผลิตได้เพียงพอกับครอบครัวเหมาะสมกับแรงงานที่มีอยู่ ในขณะเดียวกันชุมชนเองก็สามารถปรับตัว เข้ากับสถานการณ์ของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นด้วยปัจจัยใดก็ตาม ขณะเดียวกันชุมชนก็สามารถ

ที่มีการปรับตัวกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ กล่าวได้ว่า “ถั่งเมี้ยเวาะ” ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ความเชื่อนั้น เป็นทรัพย์สินสมบัติที่ล้ำค่าของชาวกะเหรี่ยงที่สอนให้ลูกหลานดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ฝืนป่า ลำห้วย สร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้กับชุมชน เป็นสิ่งที่สัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรม ความเชื่อกับระบบเกษตรกรรม ทำไร่ข้าวหมุนเวียน มีความสอดคล้องกับแนวคิดเกษตรกรรม แบบยั่งยืนหรือเกษตรกรรมทางเลือก ที่ชุมชนสืบทอดมาอย่างยาวนานเป็นการสร้างความยืดหยุ่น ให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาวะการณที่เปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ที่สามารถสร้างความมั่นคงทางอาหารโดยเฉพาะระดับครัวเรือนของชุมชนแห่งนี้ได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Srisuphan, & Others (2006, p.118) งานวิจัยของ Imdi (2004, p. 143) และงานวิจัยของ Chaichana (2016, p. 142) กล่าวว่า คนในชุมชนมีการรักษารูปแบบวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของท้องถิ่น วิถีชีวิตของกะเหรี่ยง มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเป็นภูมิปัญญาต่าง ๆ โดยเฉพาะ “ลือกาเวาะ” ที่เป็นวิถีการทำมาหากินของชาวกะเหรี่ยง สอนให้คนอยู่อย่างพอดี พอประมาณ รู้จักใช้ทรัพยากรในชุมชนที่มีอย่างมีเหตุผลและรู้คุณค่า รูปแบบการดำเนินชีวิตนี้ ส่งผลต่อความมั่นคงทางอาหารของหมู่บ้าน ไร่ป่า ตำบลห้วยเขย่ง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี หมู่บ้านไร่ป่าจัดเป็นพื้นที่ชายแดนในจังหวัดกาญจนบุรีที่เป็น “น้องใหม่แห่งผืนดินตะวันตก” มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยมรดกทางธรรมชาติ

## สรุป

ชุมชนบ้านทิพูเยมีความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากกลุ่ม

ชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ บ้านทิพูเย ตำบลชะแล อำเภอดงพญาชัย จังหวัดกาญจนบุรี มีแหล่งอาหารที่ผลิตขึ้นเอง กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านทิพูเยอยู่บนพื้นฐานของการทำการเกษตรแบบยังชีพ บนฐานความหลากหลายของทรัพยากรท้องถิ่น ดิน น้ำ ป่า ไม้ ด้วยระบบภูมิปัญญาการทำไร่หมุนเวียน ชาวกะเหรี่ยงถูกเลี้ยงดูและฝึกฝนให้พึ่งตนเองและช่วยเหลือกันจากการเรียนรู้ในวิถีปฏิบัติของครอบครัวและการทำไร่ข้าวมาตั้งแต่เด็ก ลูกจะเรียนรู้ตั้งแต่อยู่บนหลังแม่ ในไร่มักมีการปลูกกระท่อมเล็ก ๆ ไว้พักอาศัยอยู่ชั่วคราว ไว้สำหรับการพักขณะเหนื่อยจากการทำไร่ สำหรับแหล่งอาหารในยุคแรก ๆ ของหมู่บ้านทิพูเย นั้น มีรูปแบบและวิธีการผลิตที่เรียบง่าย มีการทำไร่แบบดั้งเดิม ปลูกข้าวพอกินและมีชีวิตที่สงบสุขอยู่กับป่า ทำให้ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงแห่งชุมชนบ้านทิพูเย รวมถึงสร้างความสัมพันธ์โดยเฉพาะในเรื่องพิธีกรรม ความเชื่อ และวัฒนธรรม ความเชื่อในระบบเกษตรซึ่งสะท้อนผ่านการทำไร่ข้าวโดยในอดีตจะมีการทำไร่ข้าวหมุนเวียน และวิธีการทำมาหากินเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นสร้างความสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดเกษตรกรรมแบบยั่งยืนที่สามารถสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับครัวเรือนและชุมชน การดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย การปรับตัวพึ่งพาอาศัยฐานทรัพยากรท้องถิ่นด้วยการนำภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รู้จักวิธีการปลูกพืชให้ผสมผสานกับการดำรงชีวิต สิ่งเหล่านี้เป็นคำตอบที่ชุมชนแห่งนี้ยังคงมีรูปแบบวิถีชีวิต บนความหลากหลายที่มีอยู่ในชุมชนอย่างยั่งยืน

## References

- Chaichana, N. (2016). *Factors linking food security factors affecting Buddhist monks' wellbeing, Ban Rai Pa, Huai Khayeng Sub-district, Thong Pha Phum District, Kanchanaburi Province*. Kanchanaburi: Research and Development Institute, Kanchanaburi Rajabhat University.
- Chaichana, N. (2016). "Thong Mia Wo", a ritual and belief of Pow Karen, Ban Rai Pa, Huai Khayeng Sub-district, Thong Pha Phum District, Kanchanaburi Province. *The 4th Songkhla Lake Basin National Conference and the 2nd Phatthalung Studies, Community Wisdom, Songkhla Lake Basin: "Cultural power and wisdoms in Songkhla Lake Basin*. August 30-31, 2017 at Thaksin Univesity, Phatthalung Campus.
- Charoenrat, S. (2013). *Community forest food security and justice for local community. Annual academic meeting report for 2014*. Bangkok: Social Research Institute, Chulalongkorn University.
- Diphadung, S. & Khammueang, S. (1997). *Pow Karen ethnic group encyclopedia*. Bangkok: Sahathammic.
- Imdi, P. (2004). *Food security of rural community: A case study of Ban Pakha, Mu 2, Suak Sub-district, Nan District, Nan Province*. Master's thesis. Bangkok, Thailand: Thammasat University.
- Lianchamrun, W. & Others. (2005). *Community rights: Bio-resources and local wisdom*. Bangkok: National

Human Rights of Thailand.

Maliphan, S. (2009). *Food security of Lua in Ban Pa Kam, Bo Kluea District, Nan Province*. Master's thesis. Thonburi, Thailand: King Mongkut's University of Technology, Thonburi.

Raksachat, S. (2002). *Food security of marginalized people: Consumption patterns and sources of food on selected households in a Karen community, Western Thailand*. Master's thesis. Nakhon Pathom, Thailand: Mahidol University.

Rueang-ngam, P. (1990). *Karen and Karen culture of Laiwo Sub-district, Sangkhlaburi District, Kanchanaburi Province*. Research and Development Institute, Silpakorn University.

Sansoenchuchot, W. (2002). *Study of changes in production and social relationships in the male-female dimension in a Karen community: A case study of Ban Thipuye, Mu 3, Chalaie Sub-district, Thong Pha Phum District, Kanchanaburi Province*. Community Development Branch, Department of Community Development, Faculty of Social Administration, Thammasat University.

Sirisai, S. & Others. (2012). *Promotion project for local wisdom and biodiversity for development of food security and nutrition in population of ethnic groups*. Bangkok: Thai Health Office.

Srisuphan, W. & Others. (2006). *Upland rice cultural learning network for food security and biodiversity conserva-*

*tion in Khwae Yai Basin*. Nakhon Pathom: Faculty of Social Sciences, Mahidol University.

Wisawa, P. (2006). *Meanings of culture*. Retrieved from [www.manageronline.com](http://www.manageronline.com).

Wongtaw, J. Chaichana, N. & Chanrittisan. (2017). *Food security in a cultural dimension on local resource diversity of Ban Thiphuye, Chalae Sub-district, Thong Pha Phum District, Kanchanaburi Province*. Kanchanaburi: Research and Development Institute, Kanchanaburi Rajabhat University.